

1. Inleiding

Acht Kamerleden namen deel aan de jaarvergadering van de NAVO Parlementaire Assemblée van 18 november tot en met 21 november 2022 in Madrid. De delegatie bestond uit de Tweede Kamerleden Salima Belhaj (D66, delegatieleider), Jeroen van Wijngaarden (VVD), Ruben Brekelmans (VVD) en Derk Boswijk (CDA) en de Eerste Kamerleden Alfred Arbouw (VVD), Toine Beukering (Fractie-Nanninga), Ruud Koole (PvdA) en Bastiaan van Apeldoorn (SP). In deze vergadering werden diverse rapporten uit de verschillende commissies aangenomen, vijf rapporten over de oorlog in Oekraïne en over Post-Madrid NAVO Top, civiele veiligheid, Afghanistan, corruptie, cyber en technologische innovatie. Via videoverbinding sprak de Oekraïense president Zelenski de Assemblée toe en vond een vragenronde plaats met de NAVO Secretaris-Generaal, Stoltenberg. De NAVO PA president Connolly sprak de noodzaak van standvastige, verenigde en vastberaden steun uit voor Oekraïne en benadrukte dat Rusland ter verantwoording moet worden geroepen voor zijn afschuwelijke misdaden. De Franse Senator, mevrouw Joëlle Garriaud-Maylam werd verkozen als opvolger van president Connolly. Naast een ontvangst op het Koninklijk Paleis door de Spaanse Koning Felipe VI werd de delegatie bijgepraat door de Nederlandse ambassadeur, de heer Nieuwenkamp en de plaatsvervangende ambassadeur, mevrouw De Jong. De aangenomen beleidsaanbevelingen op 21 november 2022 zijn als bijlage bij dit verslag opgenomen.

2. Plenaire zitting

Tijdens de plenaire zitting op maandag 21 november spraken onder meer de president van de NAVO Parlementaire Assemblée de heer Gerald E. Connolly, de Spaanse premier Pedro Sanchez, de NAVO-secretaris-generaal Jens Stoltenberg en de Oekraïense president Zelenski de Assemblée toe. De vergadering stond in het teken van steun voor de strijd van Oekraïne tegen Russische agressie, versterking van de kerntaak van het bondgenootschap op het gebied van defensie en afschrikking en het belang van versterking van de democratische waarden van de NAVO,

onder meer door de oprichting van een centrum voor democratische veerkracht in het hoofdkwartier van het bondgenootschap.

In zijn toespraak als scheidend president van de NAVO Parlementaire Assemblee sprak de heer Gerald Connoly over de moedige en inspirerende strijd waarin de Oekraïners elke dag tonen dat de kracht van recht boven macht gaat en vrijheid boven angst. «Elke dag vechten de Oekraïners voor hun democratische waarden en hun democratische toekomst. Wij moeten hen bijstaan; wij moeten hen steunen zolang het duurt om te zegevieren. En overwinnen zullen we,» zei Connoly. Hij benadrukte dat de oorlog van Rusland tegen Oekraïne de oproep om een centrum voor democratische veerkracht op te richten in het hoofdkwartier van het bondgenootschap in Brussel, nog dringender heeft gemaakt. Het centrum, zo zei hij, zou zich bezighouden met een bepalende kwestie van onze tijd. «Na 73 jaar van bestaan vinden wij het tijd dat de NAVO een – concrete – architectuur opzet voor de bevordering van de democratie,» aldus Connoly.

De Spaanse premier Pedro Sanchez pleitte voor verdere steun aan Oekraïne en vond het belangrijk dat de Russische president Vladimir Poetin betaalt voor de kosten van de oorlog. «Poetin heeft een aanval op de stabiliteit en de veiligheid van Europa uitgelokt. Passiviteit is geen optie,» zei Sanchez. Spanje draagt 270 miljoen euro bij aan hulp, heeft antiraketsystemen en materieel geleverd en zal de komende weken beginnen met het trainen van Oekraïense troepen vervolgd Sanchez. «Dit moment is essentieel in de geschiedenis van het Atlantisch bondgenootschap,» zei hij en spoorde de andere bondgenoten aan de steun voort te zetten. Premier Sanchez benadrukte echter dat de NAVO niet tegen het Russische volk is, maar tegen de autocratie van Vladimir Poetin.

Volgens de secretaris-generaal van de NAVO Jens Stoltenberg heeft de NAVO al de grootste versterking van haar collectieve defensie sinds de Koude Oorlog doorgevoerd, met meer troepen, schepen en vliegtuigen in hogere paraatheid, maar zijn er grotere budgetten nodig, vooral om de steun aan Oekraïne voort te zetten. «Om dit alles te kunnen doen, moeten we meer investeren in defensie», zei Stoltenberg. Hij sprak de verwachting uit dat de bondgenoten vooruitgang blijven boeken, ook met toezeggingen voor na 2024, omdat 2% van het BBP voor defensie moet worden beschouwd als een bodem en niet als een plafond voor onze defensie-investeringen. Ook deed Stoltenberg een beroep op de aanwezigen om mee te werken aan maatschappelijke veerkracht en steun voor Oekraïne op de lange termijn, zelfs nu de Westerse landen lijden onder de economische gevolgen van de Russische aanval op Oekraïne. «De energie- en voedselrekeningen stijgen. Dit zijn moeilijke tijden voor velen. Maar de prijs die wij als NAVO-bondgenoten betalen, wordt gemeten in geld. Terwijl de Oekraïners een prijs betalen die in bloed wordt gemeten. Als we Poetin laten winnen, zullen we allemaal een veel hogere prijs moeten betalen. Autoritaire regimes overal ter wereld zullen leren dat zij met grof geweld kunnen krijgen wat zij willen,» aldus de secretaris-generaal.

In de vragenronde die na de toespraak van de heer Stoltenberg volgde complimenteerde mevrouw Belhaj hem, Polen en de overige NAVO-landen voor de kalmte die bewaard werd na het incident in een Pools dorp afgelopen week, waarbij twee mensen omkwamen. «In een dergelijke situatie is het van het grootste belang kalm te blijven, onderzoek te doen en de precaire situatie niet onnodig te laten escaleren of voorbarige conclusies te trekken,» zei Belhaj. De secretaris-generaal onderstreepte dat in oorlogen incidenten voordoen en dat het van belang is waakzaam te blijven, kalm en standvastig te reageren zoals is gedaan.

«Het onderzoek is nog gaande, maar er is geen indicatie dat het een Russische raket betrof,» zei hij.

De Oekraïense president Zelenski sprak de Assemblee via een videoverbinding toe. Volgens Zelenski zijn de Oekraïners ervan overtuigd dat we ons in deze oorlog kunnen verdedigen, dat we onze grenzen, de Europese grenzen, over de hele lengte van onze zuidelijke en oostelijke flanken kunnen herstellen. «De kracht van onze democratie zal een garantie zijn dat geen enkele tirannie ten oosten van ons Europa zal kunnen bedreigen,» sprak Zelenski. Ook benadrukte hij dat de eenheid op lange termijn tussen Oekraïne en de rest van Europa moet worden versterkt na het uiteindelijke militaire succes van zijn land. «Nu we de Europese waarden op het slagveld verdedigen in een grootschalige oorlog, is het absoluut duidelijk hoe onrechtvaardig en onnatuurlijk de vervreemding van Oekraïne van Europa is geweest,» zei hij. Hij verzocht de aanwezigen dringend om alles te doen wat in hun macht ligt, zodat de gemeenschap van naties van waarden nooit meer verdeeld of verzwakt zal zijn. Ook riep hij alle parlementen op om Rusland als terroristische staat te erkennen.

Tijdens de plenaire zitting werd mevrouw Olha Stefanishyna, vicepremier voor Europese en Euro-Atlantische integratie van Oekraïne, officieel onderscheiden met de tweede jaarlijkse prijs «Vrouwen voor vrede en veiligheid». Mevrouw Stefanishyna bedankte de Assemblee en benadrukte dat zij deze prijs in ontvangst neemt namens alle Oekraïense vrouwen die alles in het werk stellen om hun land, hun gezinnen, hun leven en alles waarin wij geloven te beschermen tegen Russische indringers.

De Assemblee nam tijdens de plenaire zitting een reeks resoluties¹ aan waarin de NAVO-bondgenoten worden opgeroepen het verzet van Oekraïne intensiever te steunen en de integratie van het land in de Euro-Atlantische instellingen te ondersteunen, snel werk te maken van de doelstellingen van de Top van Madrid om de modernisering van de NAVO-strijdmachtstructuur te waarborgen en naast onmiddellijke militaire steun voor Oekraïne te beginnen met de planning van een uitgebreid hulpprogramma naar het voorbeeld van het Marshallplan voor de wederopbouw van een welvarender Oekraïne dat stevig verankerd is in de liberale democratische familie van naties. Gezien de schade die Rusland heeft aangericht, zou het land volgens hen moeten bijdragen aan de financiering van het programma. Afzonderlijke resoluties gingen over het versterken van de cyberweerbaarheid van de geallieerde samenlevingen, maar ook over de noodzaak om hulp te bieden aan Oekraïne, de gevolgen van de opwarming van de aarde voor de veiligheid en de planning en operaties van de NAVO en de noodzaak om de binnenlandse en internationale inspanningen ter bestrijding van corruptie te intensiveren nu Poetin en andere autoritairen diefstal gebruiken om regeringen en de democratie te ondermijnen.

Tijdens de zitting werd de Franse senator Joëlle Garriaud-Maylam verkozen tot voorzitter van de Parlementaire Assemblee van de NAVO voor het komende jaar. Zij volgt de aftredende voorzitter, het Amerikaanse congreslid Gerald E. Connolly, op. Als vicevoorzitters werden gekozen Zaida Cantera uit Spanje, Nicu Falcoi uit Roemenië, Kevan Jones uit het Verenigd Koninkrijk, Linda Sánchez uit de Verenigde Staten en Michał Szczerba uit Polen.

---

¹ De resoluties zijn te vinden op de website van de NAVO Parlementaire Assemblee 2022 Madrid Annual Session Policy Recommendations | NATO PA (nato-pa.int).

Tot slot stemde de Assemblee in met het financiële rapport en de conceptbegroting voor 2023.

3. Standing Committee

Op zondag 20 november nam Salima Belhaj, delegatieleider van de Nederlandse delegatie, deel aan de Standing Committee. Er vond een gedachtewisseling plaats met de Oekraïense delegatie over de oorlog die Rusland in Oekraïne voert. De heer Cherniev, delegatieleider, wees erop dat Poetin de afgelopen week de wreedheid van Ruslands oorlog tegen Oekraïne opnieuw heeft opgevoerd met terroristische bombardementen op stadscentra en burgerinfrastructuur. De kandidaten voor het Bureau werden besproken evenals de begroting. De penningmeester Wolfgang Hellmich (Denemarken) lichtte toe dat het besluit in 2021 om pandemiegerelateerde besparingen toe te wijzen aan het Reservefonds voor noodgevallen verstandig was. In 2022 is het Noodfonds gebruikt om enkele uitgaven voor twee vergaderingen te dekken voor een totaalbedrag van EUR 62.233,-. Het fonds is onder meer gebruikt ter bekostiging van de voorjaarsbijeenkomst in Litouwen die aanvankelijk in Oekraïne zou plaatsvinden. Voorts merkte de penningmeester op dat de begroting verhoogd zou moeten worden om zich aan te passen aan de realiteit van de oorlog in Oekraïne en het uitzonderlijke inflatieniveau. De leden stemden in met het voorstel de begroting te verhogen met het EU-inflatieniveau van 10,9%.

Vervolgens werd gesproken over de herziening van de partnerschappen van de Assemblee. Eerder was de Standing Committee bijeen in Athene in april 2022 overeengekomen een uitgebreide evaluatie van partnerschappen van de Assemblee uit te voeren. De Assemblee moet nagaan of het kader en de instrumenten van haar partnerschappen actueel en zinvol zijn in de huidige omgeving, aldus de President Connolly. De President stelde voor om twee co-rapporteurs te benoemen om samen met het secretariaat de partnerschappen te evalueren en aanbevelingen doen aan het bureau en het permanent comité: Marcos Perestrello de Vasconcellos (Portugal), voorzitter van de Subcommissie NAVO-partnerschappen van de politieke commissie, en Lord Campbell of Pittenweem (Verenigd Koninkrijk).

4. Commissies en rapporten

Alle commissies begonnen hun werkzaamheden met een toelichting van een Spaans bewindspersoon over de Spaanse prioriteiten.

In de politieke commissie benadrukte Minister van Buitenlandse Zaken, José Albares de rol van parlementsleden bij het versterken van de trans-Atlantische betrekkingen. Hij veroordeelde de aanval van Rusland op Oekraïne, herhaalde de historische besluiten van de NAVO-top van Madrid en benadrukte het vaste voornemen van Spanje om Oekraïne te steunen, alsmede het belang van partnerschappen, met name de samenwerking tussen de NAVO en de EU. 2022 was in Spanje het NAVO-jaar vanwege het 40-jarige lidmaatschap van Spanje en hij legde de nadruk op het veilig houden van de zuidflank van de NAVO. Hierna gaf de heer Javier Colomina, adjunct-secretaris-generaal voor politieke zaken en veiligheidsbeleid en speciaal vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de NAVO voor de Kaukasus en Centraal-Azië, een presentatie over de prioriteiten voor de NAVO na de Top van Madrid. Om de NAVO doelmatig te houden sprak hij, moeten de bondgenoten het nieuwe Strategische Concept uitvoeren. De heer Colomina benadrukte zeven belangrijke aspecten: NAVO's versterkte afschrikkings- en defensiepositie; maatschappelijke veerkracht en de bescherming van kritieke infra-

structuur; op maat gesneden partnerschappen en samenwerking met gelijkgestemde partners over de hele wereld; meer aandacht voor de zuidflank; de geostrategische concurrentie met Rusland en China; de uitnodiging van Finland en Zweden om toe te treden tot de NAVO; en NAVO's eenheid en de diepe trans-Atlantische band.

Mevrouw Veerle Nouwens gaf een presentatie over het Chinese beleid en de wereldwijde gevolgen. Eerst beschreef mevrouw Nouwens de volledige binnenlandse controle van president Xi Jinping en de toegenomen aandacht voor het veiligheidsbeleid, gevolgd door een schets waarom de externe omgeving van China niet geheel in zijn voordeel is. Ook illustreerde mevrouw Nouwens hoe China een wereldwijde regel- en normsteller wil zijn, in tegenstelling tot de aanpak van het Westen en tot slot evalueerde zij de situatie in andere delen van de Indo-Stille Oceaan.

Op 20 november sprak de Oekraïense Officier van Justitie, de heer Kostin de leden via videoverbinding toe. Hij vertelde nauw samen te werken met het Internationaal Strafhof (ICC) in Den Haag in hun werkzaamheden de criminele misdaden begaan in Oekraïne te onderzoeken. Ook benoemde hij hun wens om een speciaal tribunaal op te richten om criminelen te berechten. Op de vraag van de heer Koole over de betekenis van de recente uitspraak in de zaak MH17 antwoordde hij dat deze uitspraak enorm belangrijk is en dat alle opgedane ervaringen in de afgelopen acht jaar gebruikt zullen worden bij de oprichting van een speciaal tribunaal.

Naast het aannemen van diverse rapporten besloot de politieke commissie om Rusland als terroristische staat onder het huidige regime te bestempelen.

In de vergadering van de commissie voor democratie en veiligheid sprak presidentieel Minister Félix Bolaños over veiligheid door maatschappelijke cohesie. Sinds februari 2022 hebben de terugkeer van de oorlog in Europa en de daaruit voortvloeiende voedsel- en energiecrisis geleid tot een verdere toename van de ongelijkheid binnen en tussen geallieerde landen sprak hij. Deze ongelijkheden stellen de veerkracht van de geallieerde landen op de proef en bedreigen hun maatschappelijke samenhang. De Minister gaf een overzicht van het beleid van de Spaanse regering om de maatschappelijke samenhang te versterken. Een dergelijk krachtig welzijnsbeleid vormt een cruciaal onderdeel van de inspanningen om de gevolgen van de nieuwe uitdagingen te verzachten, de ongelijkheden te verminderen en alle vormen van discriminatie uit te bannen, aldus Bolaños.

Over het voorkomen en bestrijden van het gebruik van seksueel geweld als oorlogswapen gaf professor Alicia Cebada Romero, hoogleraar internationaal publiekrecht en internationale betrekkingen, een presentatie. Dr. Cebada Romero merkte op dat drie takken van het internationaal recht – het internationaal humanitair recht, het internationaal recht inzake de mensenrechten en het internationaal strafrecht – seksueel geweld in conflicten verbieden. Desondanks blijft seksueel geweld in veel conflictgebieden alomtegenwoordig en wordt het vaak gebruikt als oorlogswapen, ook in Oekraïne. Daarom riep Dr. Cebada Romero op de versterking van nationale en internationale rechtskaders te ondersteunen, financiële bijdrage aan het ICC en andere regionale of hybride rechtbanken te verhogen en de steun aan lokale vrouwenorganisaties op te voeren. De NAVO-landen moeten ook hun inspanningen verdubbelen om de agenda «Vrouwen, vrede en veiligheid» uit te voeren, met name de tweede pijler daarvan, die betrekking heeft op de bescherming van vrouwen en meisjes tegen seksueel geweld, aldus Cebada Romero.

Tijdens de bespreking van een rapport over het begrijpen van, het zich aanpassen aan en het beperken van de gevolgen van klimaatverandering voor de samenleving rapporteur beschreef de rapporteur Linda Sanchez (Verenigde Staten) hoe wereldwijd de klimaatverandering al miljoenen mensen van huis en haard heeft verdreven en ernstige humanitaire crises veroorzaakt. De suggestie van de rapporteur om mensen die hun land van herkomst verlaten als gevolg van de klimaatverandering «klimaatvluchtelingen» te noemen kreeg steun van Salima Belhaj. De commissie nam onder meer een rapport over maatregelen voor het behoud van de humanitaire ruimte aan met de oproep de bescherming van de humanitaire ruimte centraal te stellen in militaire doctrines en praktijken en een resolutie om de bescherming van kritieke infrastructuur tegen cyberdreigingen te versterken.

De Spaanse Minister van defensie, Margarita Robles gaf in de commissie voor defensie en veiligheid aan dat Spanje het belangrijk vindt dat de rol van de Europese Unie binnen de NAVO wordt versterkt. Spanje vindt natuurlijk de aandacht voor de oostflank van belang, maar vindt ook dat de NAVO zich meer moet richten op de zuidelijke flank, de Sahel. Dit is zowel voor de veiligheid, het voorkomen dat Rusland hier positie krijgt met onder meer de Wagner-groepen, de vluchtelingenstromen en terrorismebestrijding. De heer Clint Reach van de Rand Corporation sprak over de politieke oorsprong van de oorlog van Rusland tegen Oekraïne. Hij sprak ook over de modernisering van het Russische leger en speculeerde dat de Russische inlichtingendiensten waarschijnlijk een grotere rol hebben gespeeld bij de planning van de invasie dan het leger. Het Spaanse hoofd van de eenheid cyberveiligheid en bestrijding van desinformatie gaf een presentatie over de groeiende cyberuitdaging en lichtte de Spaanse aanpak van cyberdreigingen en de rol van haar eenheid toe. Er was ook een presentatie door de heer Gabriele Cascone, hoofd van de afdeling terrorismebestrijding, over de rol van de NAVO bij terrorismebestrijding. Hij merkte op dat de inspanningen van de NAVO op het gebied van terrorismebestrijding aansluiten bij de kerntaken van het bondgenootschap, namelijk collectieve verdediging, veiligheid in samenwerkingsverband en crisisrespons.

Bij de behandeling van het rapport over de invasie van Oekraïne door Rusland antwoorde de heer Cédric Perrin (Frankrijk) op de vraag van Bastiaan van Apeldoorn naar het vooruitzicht van onderhandelingen tussen Rusland en Oekraïne, dat dit een beslissing van Oekraïne is.

Bij de bespreking van het rapport over de vrijheidsstrijd van Oekraïne en de geallieerde en wereldwijde reactie op de oorlog van Rusland sprak rapporteur Rick Larsen (Verenigde Staten) over de belangrijkste ontwikkelingen op het slagveld, de ontwikkeling van de geallieerde steun aan Oekraïne en de economische en humanitaire gevolgen van de oorlog tot dusver. In antwoord op vragen van Jeroen van Wijngaarden over niet-gebonden landen, benadrukt de heer Larsen het belang van de instandhouding van de mondiale diplomatie. President Connolly sloot zich aan bij de vergadering en verklaarde dat het snelle optreden van de internationale gemeenschap na de invasie van Poetin een teken is dat alle besluiten met betrekking tot de Straat van Taiwan op vreedzame wijze moeten worden genomen.

De heer Van Wijngaarden werd door de subcommissie voor trans-Atlantische samenwerking voor defensie en veiligheid tot rapporteur gekozen over de ontwikkeling van de veiligheid van de Baltische Zee.

Evenals in de politieke commissie vond in de defensie en veiligheidscommissie een discussie plaats over de terroristische daden van Rusland. Deze commissie koos er echter voor om Rusland niet tot terroristische staat te bestempelen omdat een dergelijk label niet zomaar op staten toegepast kan worden. Uiteindelijk is in deze commissie een bewoording gebruikt in waarin verwezen werd naar het uitvoeren en ondersteunen van terroristische activiteiten door Rusland. Dit betrof de resolutie «Supporting NATO's Post-Summit Deterrence and Defence Initiatives».

In de commissie voor economie en veiligheid sprak de Spaanse eerste vice-president en Minister voor Economie en Digitale Transformatie, Nadia Calviño over het Spaanse antwoord op de dubbele schok van COVID-19 en de oorlog in Oekraïne. Mevrouw Calviño beschreef de Spaanse economische situatie, benadrukte de verschillen tussen de huidige economische crisis en eerdere crises en trok lessen voor de toekomst. De gevolgen van de oorlog in Oekraïne overstijgt de grenzen van de bij het conflict betrokken landen en heeft een sterke economische en financiële gevolgen op mondiaal niveau, verklaarde zij. De economische vertraging en de schok heeft alle West-Europese landen getroffen en kan in verband worden gebracht met de onzekerheid na de COVID19-pandemie, verstoringen in de wereldwijde toeleveringsketens en wijzigingen in het monetaire beleid aan weerszijden van de Atlantische Oceaan als reactie daarop. De oorlog in Oekraïne heeft een extra laag van volatiliteit toegevoegd en destabiliseerde zowel de energiemarkten als de bredere voorzieningsvoorwaarden. Desondanks merkte mevrouw Calviño op dat Spanje een relatief sterke economische groei heeft gekend van 5,5% na het herstel in 2021. De maatregelen die in 2020 zijn genomen om banen en inkomsten te beschermen en het EU Next Generation Plan hebben bijgedragen tot het herstel. Zij benadrukte dat deze maatregelen hebben geholpen het behoud van investeringen. Momenteel voert de Spaanse regering de tweede fase van het Next Generation-plan, over meer strategische autonomie en meer zekerheid op 5 pijlers: energie landbouw, industrie, technologie en de digitale sector. Het doel is alle investeringen te richten op het versterken van strategische veiligheid van Spanje.

Emmanuel Dupuy, President van het Instituut voor Perspectief en Veiligheid in Europa (IPSE) sprak over «Intensieve en hybride oorlogsvoering in Oekraïne: Geopolitieke en geo-economische gevolgen voor bondgenoten». De heer Dupuy begon zijn opmerkingen met een presentatie van het concept hybride oorlogsvoering met hoge intensiteit en hoe dit een rol heeft gespeeld in de oorlog van Rusland tegen Oekraïne. Hij voegde eraan toe dat China een concept van onbeperkte hybride oorlogsvoering heeft aangenomen. Hij wees op de vooruitgang die de NAVO sinds de Top van Madrid heeft geboekt door de aanneming van een nieuw strategisch concept en de NAVO 2030-agenda. De spreker betoogde dat het bondgenootschap voor ernstige uitdagingen staat die vragen om een herwaardering van de militaire, maatschappelijke en economische weerbaarheid en om een betere vooruitziende blik ter voorbereiding op het slagveld van de toekomst. Naast de vijf operationele domeinen (land, lucht, zee, cyber en ruimte) benadrukte de heer Dupuy de noodzaak om het zesde domein toe te voegen: maatschappelijke veerkracht. Aangezien toekomstige conflicten waarschijnlijk zeer intens zullen zijn, moet de NAVO rekening houden met een veelheid van uitdagingen en een capaciteit ontwikkelen om te reageren op zowel hoog- als laag-intensieve oorlogsvoering. De spreker trok vijf belangrijke lessen voor het bondgenootschap uit het huidige conflict in Oekraïne: het moet de defensie-investeringen opvoeren om zijn afschrikkingshouding te versterken; het moet erkennen dat oorlogsvoering steeds meer wordt uitbesteed aan particuliere legers (bijv. de Warner Group) en dat dit nieuwe veiligheids-

complexen met zich meebrengt; het toenemende belang van de Indo-Pacific en maritieme veiligheid; de bewapening van de ruimte en de rol die particuliere ondernemingen in dit proces spelen; de uitdaging van hybride oorlogsvoering die de bondgenoten ertoe dwingt de maatschappelijke weerbaarheid tegen desinformatie te versterken.

Derk Boswijk was ingenomen met de opmerkingen van de heer Dupuy over maatschappelijke veerkracht en benadrukte dat terwijl in Oekraïne de wil om te vechten groot is, dit gevoel in West-Europa minder sterk is. In Nederland legde hij uit, zijn de autoriteiten een initiatief gestart om de belangstelling van jongeren voor het leger te stimuleren. De spreker suggereerde dat de bereidheid van de bevolking om een gewapend conflict te steunen deels afhankelijk is van de duur van het conflict. Het publiek kan na verloop van tijd zijn belangstelling verliezen wanneer conflicten lang aanslepen.

De commissie besprak voorts een rapport van de subcommissie voor Strategische Handelsuitdagingen van rapporteur Faik Öztrak (Turkije) over het veiligstellen van essentiële industrieën en toeleveringsketens.

De commissie voor wetenschap en technologie vergaderde op 20 november. De Spaanse Minister voor Wetenschap, Innovatie en Techniek mevrouw, Diana Morant gaf een overzicht van het innovatiebeleid van Spanje. Sinds 2020 heeft Spanje het budget van het Ministerie van Wetenschap en Innovatie verdubbeld, een nieuwe wet op wetenschap, technologie en innovatie goedgekeurd en een plan gelanceerd om wetenschappelijk talent aan te trekken en te behouden. Het doel van de Spaanse regering is het leiderschap van het land bij de ontwikkeling van toekomstige technologieën te consolideren, legde zij uit.

Generaal-majoor José Murga, adjunct-directeur voor planning, onderzoek en technologie, Spaans vertegenwoordiger in de Raad voor wetenschap en technologie van de NAVO, gaf een presentatie over de prioriteiten van het Spaanse innovatiebeleid op defensiegebied. Hij wees erop dat de Spaanse technologische strategie deel uitmaakt van de bredere strategie voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie strategie 2021–2027 die de ontwikkeling van defensietechnologie stuurt, maar ook betrekking heeft op civiele en duale toepassingen. Het Spaanse Ministerie van Defensie richt zich op het gebied van technologie op de ontwikkeling van platforms en wapensystemen. en wapensystemen, zei hij. Bijzondere aandacht gaat uit naar kwantumtechnologieën, nieuwe voortstuwingssystemen, nieuwe materialen, precisiegeleide munitie, elektronische technologieën en AI, onder andere. Spanje levert een actieve bijdrage aan de Wetenschappelijke en Technologische organisatie (STO) en neemt deel aan de Defence Innovation Accelerator for the North Atlantische Oceaan (DIANA) en het NAVO-innovatiefonds (NIF), alsmede het Europees Defensieagentschap (EDA) en het Europees Defensiefonds (EDF).

Het rapport over Technologische innovatie voor toekomstige oorlogsvoering werd unaniem in deze commissie aangenomen. De rapporteur Njall Trausti Fridbertsson (IJsland) presenteerde de eerste lessen van de niet-uitgelokte oorlog van Rusland, gevolgd door een kort overzicht van de technologische trends die waarschijnlijk van invloed zullen zijn op oorlogsvoering in de toekomst, en ging nader in op de voorbeelden van wat de NAVO doet om toekomstige technologieën te ontwikkelen die nodig zijn voor oorlogsvoering.

Ook het rapport over de rol van technologie bij klimaatverandering van rapporteur Sven Clement (Luxemburg) werd unaniem aangenomen. Dit rapport gaat in op het internationaal veiligheidsprobleem dat klimaatver-

andering vormt en in combinatie met grondstoffen schaarste en demografische groei zal dit waarschijnlijk leiden tot instabiliteit en onveiligheid in de hele wereld. De NAVO zal in toekomstige strategische documenten en de militaire vermogens met die uitdagingen rekening moeten houden zonder dat dit het vermogen om de kerntaken van collectieve afschrikking en defensie uit te voeren verzwakt

Tijdens de jaarvergadering zijn er in de diverse commissies dertien concept-rapporten besproken.² Het gaat om de volgende rapporten:

- *Political and Security Adaptation in Response to Russia's War: Assessing the New Strategic Concept and Implementation of the Madrid Summit Decisions*
(politieke commissie, rapporteur Tomas VALASEK (Slowakije))
- *NATO and the Indo-Pacific Region*
(politieke commissie, rapporteur Marcos PERESTRELLO DE VASCONCELLOS, Portugal)
- *Relations on Developments in Afghanistan: Causes, Consequences and Lessons Learned*
(politieke commissie, rapporteur Ahmet YILDIZ, Turkije)
- *Russia's Invasion of Ukraine: Implications for Allied Collective Defence and the Imperatives of the New Strategic Concept*
(defensiecommissie, rapporteur Cédric PERRIN, Frankrijk)
- *The Evolving Threat of Terrorism: Adapting the Allied Response*
(defensiecommissie, rapporteur Jean-Charles LARSONNEUR, Frankrijk)
- *The offence-defence balance: NATO's growing cyber challenge*
(defensiecommissie, rapporteur Andreas LOVERDOS, Griekenland)
- *Ukraine's Fight for Freedom & Allied and Global Response to Russia's War*
(defensiecommissie, rapporteur Rick LARSEN, Verenigde Staten)
- *Strengthening Alliance S&T Resilience*
(wetenschapscommissie, rapporteur Sven CLEMENT, Luxemburg)
- *Climate Change Mitigation and Adaptation: The Role of Technology*
(wetenschapscommissie, rapporteur Sven CLEMENT, Luxemburg)
- *Technological Innovation for Future Warfare*
(wetenschapscommissie, rapporteur Njall Trausti FRIDBERTSSON, IJsland)
- *Acting to Preserve the Humanitarian Space: What Role for the Allies and NATO?*
(civiele commissie, rapporteur Rodrigue DEMEUSE, België)
- *Strengthening the Protection of Critical Infrastructure Against Cyber Threats*
(civiele commissie, rapporteur Joëlle GARRIAUD-MAYLAM, Frankrijk)
- *Understanding, Adapting to and Limiting the Impact of Climate Change on Allied Civil Security*
(civiele commissie, rapporteur Linda SANCHEZ, Verenigde Staten)

De voorzitter van de delegatie,
Belhaj

De griffier van de delegatie,
Bakker-de Jong

---

² Deze rapporten zijn te vinden op de website van de NAVO Parlementaire Assemblée: Committee Work | NATO PA (nato-pa.int).